

GRAIN SA
GRAAN SA

Seetebosigo
2011

PULA IMVUULA

Lekwalo la Grain SA la
balemipotlana

BALA MOTENG:

- 5 > Thobo ya garase ya 2010 mo Sekemanosetsong sa Taung
- 6 > Dikgwetlho tsa matlole tsa tsamaiso ya polase
- 9 > Basupiwa ba Montshakunothoro yo o Tlhabologang wa Ngwaga wa 2011

6

Hube ga a tshwane le setlhe

GORE KGWEBO E TSWELELE PELE SENTLE E TSHWANETSE GO TSAMAIWA KA TOLAMO. TOGAMAANO E E LOLAMENG E MASISI TOTA GONNE KE YONA MOTHEO OO DITIRO TSA TSAMAIISO TSE DINGWWE TSOtlhe di thaetsweng mo go yona.

Go tsamaisa ka tolamo go raya gore ditiro tse e nne tsa tsamaiso – togamaano, thulaganyo, tiragatso le taolo, di tshwanetse gore di diragadiwe ka tolamo, tiro nngwe le nngwe e amogege kelotlhoko e e e tlhokang go tshola kgwebo e tsamaya ka thelelo ka nako yotlhe go fitlhelela maitlomo a a ipeetsweng, jaaka go dira poelo.

Togamaano e tota e tshwanetse go nna tiro e e masisi tota ya montshakuno ka ntlha ya gore

ke yona motheo o ditiro tsa temothuo tsothle tsa gagwe di thailweng mo go ona. Togamaano e ka tlhalosiwa e le netefaletso ya ditiro tsa isagwe tse di leng bothokwa go fitlhelela maitlomo a a kgethegileng a kgwebo mme gape le go bolela ditiro ka morero wa mohuta mongwe gore ditiro tse di ka diragadiwa jang.

Gantsi go umakiwa gore motho ga a kgone go loga maano ka go ithaloganya mo temothuong mme go ntshiwa lebaka la gore temothuo e mo kgatelelong ya ketsaetsego le riseke tse dintsi jaaka maemo a tlaemetse, malwetse le tlamelo le tlhatlogo le go wa ga ditsengwateng le dikuno. Diriseke le dipharalogano tse di tshalegetseng ntshokuno ya temothuo e bile ga di ka ke tsa ganelwa le go dira dikgwetlho go ya ka togamaano ka kgwebo

6

3

Mme Jane a re...

Aboitumelo jo bo boitshegang go nna karolo ya phanele ya tlhathobo ya kgaisano ya Molemirusi wa Ngwaga. Go tserwe matsapa a dingwaga go dira lenaneothabololo la rona mme go ne go jesa monate go kgona go bona dikemo tsa manontlhotlho tse di fitlheletsweng ke bantshakuno bangwe. Go tlhopha bafitlhelelamakgaolakang ba bararo go ntse bokete jo bo boitshegang ka mongwe ke mongwe a ne a dirile go tlala seatla!

Le mororo go le gontlentle le go duela go bona tswelolepele ya bantshakuno bangwe, go sa ntse gape go utlwiswa pelo bothoko go lemoga gore batho bangwe tota ga ba dire tswelolepele epe. Ka bomadimabe re sa ntse re fitlhela bantshakuno ba ba sa direng dilo tsa motheo ka tshwanelo – paakanyommu, nontsho, tlhophopeo e e nepagetseng le taolomofero. Fa o sa dire dilo tsa motheo ka nepagalo ga o kitla o nna montshakuno wa mogwebi.

Gantsi batho ba go bolelela gore ga ba kgone go dira le go latela mekgwatiriso e e nepagetseng ka ntsha ya mabaka a le mmalwa – bangwe ba re ga ba na terekere, bangwe ba baya tshenyegelo ya go reka peo le monontsha molato, fa bangwe ba tshwaya puso phoso. Fa o batla go nna montshakuno yo o siameng, o tshwanetse go loga leano. Re bone dijalo dingwe tse di kgathisang tse di jetsweng ka letsogo – setshanyana se sennye sa lefatshe se ka ntsha dijalo tse di gaisang fa o ka baakanya mmu sentle, wa dirisa peo e e nepagetseng le monontsha le go laola mefero. Go botoka thata go jala kgaolo e nnye (e o ka e kgonang) le go dira sengwe le sengwe ka nepagalo, go na le go jala kgaolo e kgolo le go e dira manyanyabea ka ntsha ya lebaka lefe fela. Fela fa o setse o kgona go bereka kgaolo e nnye sentle, ke gona jaanong o ka atolosang kgaolo e o batlang go e bereka.

Re tshwanetse go gakologelwa gore lenaneothabololo le la Grain SA le tlamelwa ka matlole ke diterasete tsa dithoro (bogolosegolo Maize Trust) mme ba ba re tlamelang ka matlole ba rata go bona tswelolepele. Fa go se na tswelolepele e e bonalang mo masimong, re tlaa patelesega go tswala lenaneo le mo dikgaolong tseo. Ammaaruri e tla nna letsatsi le le bothoko go ka emisa go ema bantshakuno nokeng – fela le gale se, se mo maruding a lona. Fa kemonokeng le katiso tse re di tlhagisang di le mosola mo go lona, lo tlaa tshwanela go diragatsa diphetogo tse di tlhokegang mo mekgwatirisona ya ntshokuno ya lona. Go bokete go nna montshakuno yo o atlegileng, fela moo go mo maruding a lona – re gona go lo naya katiso le kemonokeng yotlhe e re ka e kgonang, fela lo tshwanetse go fetola ditsela tsa lona.

Karabotsibogo go tswa bantshakunong ba rona

Madume, Setlhophatlhabololo sa Balemirusi sa Grain SA

Leina la me ke J ohn Billy Ngwenya, ke tswa kwa motseng wa Glenmore, mo sedikeng sa Mlondozi mo Porofenseng ya Mpumalanga. Ke simolotse go dira bomakhenek ka 1995 ke bo rutiwa ke ntate. Ke ne ka tsenela Khoso ya Paakanyo ya Enjene e e neng e tlhagisiwa ke rre Israel Mokoto go tswa Israel Mokoto from Grain SA ka Lwetse 2008.

Ke ne ka wetsa khoso le go amogela setifikeiti. Ke ne ka amogela bokgoni mo khosong e, ke ka moo gompiano ke baakanyang diterekere tsa bantshakuno ba bangwe ba metse e e gaufi. Malebo go Grain SA! Ke kgothaletsa batho ba bangwe botlhe go tsenela dikhosokatiso tse, tse di tshwarwang ke Grain SA.

Madume

J ohn Billy Ngwenya

1 Hube ga a tshwane le setlhe

ya temothuo. Fela le gale halofo ya leano e botoka go na le go tlhoka leano gotlhelele (hube ga a tshwane le setlhe). Go gakololwa go loga leano go ya ka ngwaga o o magareng le go nyalantsha maano fa maemo a a maswe a ka tlhagelela mo tsamaong ya ngwaga.

Mo togamaanong go tshwanetse go dirwe kelotlhoko e e kgeth-egileng mo go reng:

- Go tshwanetse go dirwe eng?
- Se tshwanetse se dirwe kae?
- Se tshwanetse se dirwe leng?
- Go dirwe go le kana kang?
- Se tshwanetse se dirwe jang?

Togamaanotiriso

Togamaanotiriso e tlhoka gore togamaano e tlhagisiwe ka go kwalwa mme e tlhoka boikgapo. Motho o tshwanetse go e dira, a bo a e dire go fitlhelela e fetoga mokgwa. Togamaano e ka nna mo bukatsatsing mo botong ya mohuta mongwe, ka seeleketoroniki kgotsa ka mokgwa ofe fela. Fa o rulaganya thata ka mokgwa o ke gona ditogamaano di nngang tsa tota ka tota gonne di ikaegile ka maitemogelo le tshedimosetso tse di fetileng.

Togamaano gale e thaiwa le go dirwa ka tsela ya ngwaga le ngwaga. Go tlaa dirwang mo ngwageng o o tlang mo polaseng. Fela, gape le gale go tshwanetse go nne le togamaano ya pakatelele e e ikaegileng ka gore go tlaa ntshiwang mo pakatelele.

Togamaano ya pakatelele

Se ke togamaano e e sephara thata e e supang gore go rulagantswe go ntsha eng mo polaseng mo pakatelele go fitlha dingwaga tse tlhano kgotsa go feta. Sekao, togamaano ya go jala diheketara tse 500 tsa dijalotheke ka ngwaga, go tlhagisa nama go tswa mo nageng le go ntsha dikoko tsa nama.

Togamaano ya sengwaga (annual)

Togamaano ya sengwaga e tshwanetse bonnye go nna le dikarolwana tse pedi jaaka di tlhagelela fa tlase:

Togamaano kakaretso

Se se tshwanetse go supa ka bophara dikgato tsa kakaretso tse di tshwanetseng go wediwa mo ngwageng o o latelang jaaka go penta kago e e rileng, go bofa logora lo lošwa, go tlamela dikgora, go reka mogoma o mošwa, dikhoso kgotsa malatsi a balemirui, tse di ka tsenelwang, jalo le jalo.

Togamaano ya ntshokuno

Go tlaa ntshiwa kuno efe ka kgatlhego mo ngwageng oo, bokana kang le jang le gape ka moo kuno nngwe le nngwe e tlaa bapadiwang ka teng. Togamaano ya sengwaga ya 2010/2011 e tshwanetse ditiro tsa ntshokuno tse di latelang, sekao:

- Go jala diheketara tse 400 tsa mmidi o mohibidu go dirisiwa mo polaseng, mme o o setseng o rekisediwe bonontshetso jo bo gaufi ka konteraka.
- Go jala diheketara tse 100 tsa sonobolomo go tlaa di rekisa ka konteraka.
- Go ntsha dipholwana tsa dikgwedi tse 20 di le 200 go tswa mo nageng go di rekisetsa YYY *Supermarket*.
- Go ntsha Dikoko tsa nama di le 40 000 ka kgwedi go di rekisetsa XXX *Chicken Wholesalers*.

Togamaano gape e tshwanetse go akaretisa ditiro kakaretso, sekao:

- Go penta bodirelo le setoro sa terekere.
- Go aga letamo mo kampeng 9.
- Go baakanya le go tlamela dikgora tsotlhe.

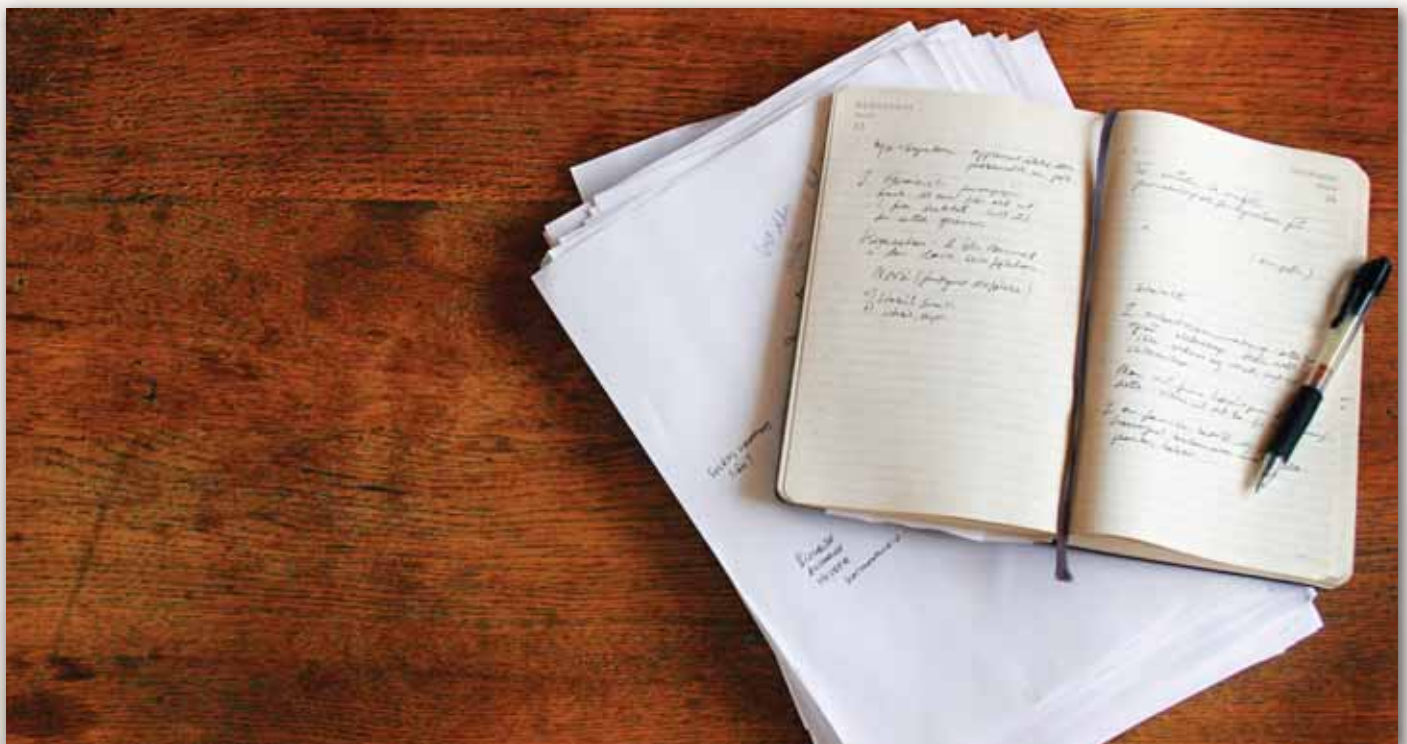
Togamaano ya kgwedi

Go tswa mo togamaanong ya sengwaga – kakaretso le ntshokuno - go ka logiwa togamaano ya kgwedi. Sekao, togamaano ya kgwedi le kgwedi ya Motsheganong 2011, e ka nna jaana:

Kakaretso – go penta bodirelo le setoro sa terekere.

Togamaano ya Ntshokuno – go tlhohlelela masimo a mmidi mme fa e le sonobolomo go roba diheketara tse 100.

Dikgomo – go tlamela dikgomo tsotlhe ka dilatso tsa mariga, go tlame-

Hube ga a tshwane le setlhe

Lenaneo 1: Togamaano ya letsatsi

	Mmidi	Sonobolomo	Dikgomo	Dikoko	Kakaretso
Mosupologo 09	Tiholelela tshimo 5.	Go roba 10 ha tsa tshimo 3.	<ul style="list-style-type: none"> Go ela dikgomo tlhoko. Tihola selatso sa mariga le dijo tsa tlaleletso. Fusetsa, tshwaya, dousa le go kala dinamane tse 100. 	<ul style="list-style-type: none"> Baakanya hoko 2. Ditiro tsa letsatsi hoko 1 le 2. 	Go penta bodirelo.
Labobedi 10	Tiholelela tshimo 6.	Roba 10 ha ya tshimo 3.	<ul style="list-style-type: none"> Go ela dikgomo tlhoko. Tihola selatso sa mariga le dijo tsa tlaleletso. Fusetsa, tshwaya dousa le go kala dinamane tse 100. 	<ul style="list-style-type: none"> Baakanya hoko 3. Ditiro tsa letsatsi hoko 1 le 2. 	Go penta bodirelo.
Laboraro 11	Tiholelela tshimo 7.	Roba 10 ha ya tshimo 4.	<ul style="list-style-type: none"> Go ela dikgomo tlhoko. Tihola selatso sa mariga le dijalo tsa tlaleletso. Phepafatse mekoro ya metsi e e lesome. 	<ul style="list-style-type: none"> Baakanya hoko 3. Ditiro tsa letsatsi hoko 1 le 2. 	Go penta bodirelo.
Labone 12	Tiholelela tshimo 8.	Roba 10 ha ya tshimo 4.	<ul style="list-style-type: none"> Go ela dikgomo tlhoko. Tihola selatso sa mariga le dijalo tsa tlaleletso. Phepafatsa mekoro ya metsi e e setseng. 	<ul style="list-style-type: none"> Baakanya hoko 3. Ditiro tsa letsatsi hoko 1 le 2. 	Go penta bodirelo.
Labotlhanano 13	Tiholelela tshimo 9.	Roba 10 ha ya tshimo 4.	<ul style="list-style-type: none"> Ela dikgomo tlhoko. Tihola selatso sa mariga, dijo tsa tlaleletso. Thula heke ya mogotlha. 	<ul style="list-style-type: none"> Baakanya hoko 3. Ditiro tsa letsatsi hoko 1 le 2. 	Go penta bodirelo (go fediswa gompieno).

la dinamane tsotlhe ka dijo tsa tlaleletso, go kgwisetsa dinamane tsa ntlha, go thomamisa boima jwa tsona le go tshuba dinamane tsotlhe serope, go dousa dinamane ka molemo o o akaretsang wa dibokwana le go thomamisa boima jwa diphologolo tsotlhe.

Dikoko – go dira ditiro tsa letsatsi totlhe, go rekisa tsa hoko ya bobedi le go baakanyetsa hoko ya boraro mophato o o tlang wa dikokwana.

Togamaano ya beke

Kwa tshimologong ya kgwedi ditogamaano tsa beke nngwe le nngwe ya kgwedi, di ka thalwa. Motheo waditogamaano tsa beke ke ditogamaano tsa kgwedi tsoopedi tsa mabaka a kakaretso le ka ntshokuno.

Togamaano ya letsatsi (leano la kgato kgotsa leanotiro)

Togamaano ya bofelo jaanong e tshwanetse go nna togamaano ya letsatsi e e dirilweng mo bokhutlong jwa beke e e fetileng le go supa ka botlalo sese tlaa dirwang letsatsi lengwe le lengwe mo bekeng e e tlang. Sekao: Beke 9 -13 Motsheganong 2011 (Ditogamaano tsa beke le letsatsi di kopantswe mo **lenaneong 1**).

Fa togamaano e le ya pakakhutshwane gona go tlokega go tlaleletsa dinwane tsotlhe mo ditogamaanong. Go gakologelwe gore ditogamaano ga di a kwakwalala, bogolosegolo mo kgwebong ya temothuo. Go na le ditiragalo di le dintsi tse di sa lebelelwang, jaaka melelo ya naga, dithobego (didiriso), go lwa ga poo ya setutu le tse dingwe jalo.

Togamaano jaaka tiro ya tsamaiso, e dira jaaka motheo wa go rulaganya le go diragatsa tse di tlaa buisanelwang mo kgannyaneng ya isagwe. Kwa ntle ga togamaano go ka tlhokafala gape le taolo e e lolameng gonne togamaano e dira jaaka kgato ya ntlha mo tirony ya taolo ka go tlhoma diemo tse di tlokegang tsa taolo.

Mo tireng ya togamaano le thulaganyong, tiragatsong le taolong, motsamaiso o tlhoka gape go nna le boineelo mo ditirong tsa botsamaiso tsa gagwe tse dingwe. E leng boeteledipele, thaeletsano,

thotloetso, kabelanotiro, kgokaganyo, go tsaya ditshwetso le go tshetsa boikgapo. Bogolo jwa kamego mo ditirong tse bo tlaa laolwa ke bogolo jwa kgwebo.

TSHEDIMOSETSO E KOKOANTSWE GO TSWA KAEDING YA TSAMAISO YA POLASE KA POELO KA MARIUS GREYLING

Dithoro tsa mariga

Thobo ya garase ya 2010 mo Sekemanosetsong sa Taung

NGWAGA WA 2010 E NE LE NGWAGA O O TLETSENG DIKGWELHO MO TEMONG YA GARASE MO SEKEMANOSETSONG SA TAUNG. GO NE GA KOPANWA LE DIKGWELHO TSE DI FAROLOGANENG TSE GARENG GA TSE DINGWE GO LENG GO TSENGWA GA MOHUTA WA "COCKTAIL," GO WA GA SERAME GO GO NENG GA TSWELELA GO FITLHA KA KGWEDI YA LWETSE, DIPULA TSE DI NELENG, SEFAKO LE TSHUGOMMU E POTLANA (MINIMUM TILLAGE).

Thagiso ya *Cocktail* jaaka mohuta o mošwa mo sekemanosetsong sa Taung e ntse kgwetho e e masisi e go kopanweng le yona. *Cocktail* e itshupile e le mohuta o o nang le bokgoni jwa go ntsha ditono tse di kwa godimo tota. Mo ditragalong tsa temo ya garase mo Taung, *cocktail* ke mohuta wa ntlha go ntsha ditono tse di ntshitsweng mo ngwageng o o fetileng. Go na le masimo a a kgonneng go ntsha ditono di le 7,9 ka hektara. Fa e ne e se ka dikgwetho tse di umakilweng fa godimo e ka bo e itshupile sentle. Seo se seng sa tshwenya e ntse ditshane le sokoro (naterojene) tseo di neng di se mo seeming sa tekanyetso ya SABM. Seno

se bontshitse tokafalo mo ditonong tsa garase fa e sale e simololwa mo sekemanosetsong sa Taung ka 1981.

Ngwaga wa 2010 e nnile ngwaga o o neng o aparetswe ke serame. Serame se ole go fithelela ka Diphlane. Se se raya gore serame se kgonne go wela garase mo dikgatokgolong di le dintsi tse di farologaneng go tswa fa e ne e le dimpa, fa e tsala, fa e le mo kemong ya tege, tota le fa e ne e butswa. Se se amile boleng jwa garase mo go maswe thata. Maemo a bosa a bothokwa thata mo temong ya sejalo sa garase. Ke ditono di le 1129, tseo sokoro ya tsone e neng e le kwa tlase ga 1,35 tseo di leng mo maemong a a amogelesegang a SABM mo ngwageng o o fetileng. Ke ditono di le 33 tse di rekisitsweng jaaka ditshane.

Pula e e feteletseng le yona e ka ama boleng jwa garase. Ka nako ya thobo ya garase ya 2010, ene gape e le tshimologo ya dipula tsa selemo. Garase e simolotswe go rojwa fa Ngwanaitseele a le robedi, mme fa Ngwanaitseele a le lesomepedi ke fa dipula tsa selemo di simolola. Ka nako eo go ne go robilwe go le gonnye fela ga garase. Masimo a a neng a sa rojwa

Thobo ya garase ya 2010 mo Sekemanosetsong sa Taung

a ne a tshwarwa ke pula mme a itemogela go mela ga dithoro kgotsa se se bidiwang "pre-germination" pele ga Garase e ka robiwa. Ke ditono tse di ka nnang 546 tse di amilweng ke bothara jo jwa go mela pele ga thobo, mme SABM e ne ya dira dipatlisiso gore e ka thusana jang le balemi, le gona gore e ka dirisa jang garase eno go ba tswela mosola gammogo le balemi.

Sefako se ka isa dikuno le thobo kwa tlase. Ke dihekara di ka nna 140 tse di amilweng ke sefako. Sefako seno se itemogetswe makgetho a ka nna mararo ka tatelano. Go ya ka inšorensense tshenyho e ne e farologane magareng ga diphesente di le tlhano go ya masomenne supa (5 - 47%); se se supa ka tsela e thobo e e ileng kwa tlase ka yona. Tshimo e e neng e tiwaelegile ka go ntsha dikuno tse di magareng ga ditono di le thataro le supa, e ntshitse fela ditono tse 4,9 ka heketara.

Go ne go le bothokwa go batla mokgwa wa go fokotsa ditshenyegelo tsa didiriswa ka ledi la naga le ne le itemogela kwelotlase (*recession*). Go ne ga nna molemo go dirisa tshugommu e potlana. Mokgwa ono ke wa go fokotsa didiriswa – go dira ditiro di le mmalwa ka tsamao e le yosi. Ka mokgwa o, o ka repa, wa jala, wa tshela monontsha. Mo go diriseng mokgwa o, go kgonnwe go ntsha ditono di le fa gare ga 6,8 ka heketara mo diheketareng di le lekgolo le masomepedi.

Ngwaga o e ne e le o bantshakuno ba rakaneng le dikgwetho tse dintsi, tse ba ithutileng go le gontsi mo go tsona. Go tswa mo thobong e ke ditono di le 3,688 tse di robilweng jaaka furu.

JOHANNES KOKOME, MOTSAMAI SI WA NTSHOKUNO YA GARASE KWA BOTI-TIELONG JWA AFORIKABORWA (SOUTH AFRICAN BREWERIES) MO TAUNG.

Dikgwetho tsa matlole tsa tsamaiso ya polase

GORE O BONE POELO KGWEBO YA TEMOTHUO E TSHWANETSE PELE FELA E TLAMELE KA DIKUNO TSE BADIRISI BA DI TLHOKANG. MORAGO GA MOO GO TSWELETSA DIPOELO TSE DI ITSHEGELEDITSENG TSAMAI SI YA KGWEBO YA TEMOTHUO E TLHOKA GO TSWELELA GO TOKAFALA MO TSAMAONG YA NAKO.

Ditlhoko tsa batho

Go tswa mo tlhologong ya motho, motho o ne a ntse a tlhoka sengwe gore a tshela. Dijo ka gale e ntse tlhoko ya motheo, mmogo le diaparo le bonno (ntlo). Kwa tshimologong motho o ne a tlamela ditlhoko tsa gagwe ka go tsoma, go roba dijalo go tswa dimeleng tsa naga, go itirela diaparo le go bona bonno mo dikgageng.

Fa motho a ntse a tswela pele ditlhoko le tsona di ne tsa tswela pele go fithelela selekanyo se se kwa godimo sa ditlhoko tsa segompiano. Gape motho gajaana o tswela go tswa mo go direleng go iphepa fela go ya mo go rekeng ditlhoko tse dintsi tsa gagwe. Fa go buiwa ka kakaretso, mo lefatsheng le le tlhabetlogileng la segompiano, dikgweba di tloga di tlamela ka sengwe le sengwe sa ditlhoko tsa motho ka kamanyo ya madi.

Ka jalo, gompiano re tlhoka madi go a ananya ka ditlhoko tsothe tsa rona. Jaaka batho re ka bona madi fela ka go bereka go bona lotseno. O ka nna wa ipereka kgotsa wa berekela motho yo mongwe. Fa o tlhophile tsela ya go ipereka, jaaka mo go tsamaiseng kgweba ya temothuo, kgweba e tshwanetse go atlega sematlole. Mo temothuong ya motheo go kgonega fela fa kgweba ya gago e tlamela ka dikuno tse batho ba di tl-

hokang gore mong a kgone go nna le lotseno.

Ke fela fa kgweba e dira poelo mong/beng ba ka boneng lotseno (tuelo). Fa go na le tatlhegelo, mong ga a ka ke a nna le lotseno.

Lotseno le tshenyegelo

“Ditlhoko” tse di tlamelwang ke kgwebo di “rekisediwa” badirisi. Madi a a amogelwang boemong jwa ditlhoko ke lotseno lwa kgwebo.

Mo tiregong ya go ntsha kgotsa go romela ditlhoko, kgwebo e dira ditshenyegelo dingwe. Ditshenyegelo di arogantswe ka ditlhopho tse di farologaneng:

- **Ditshenyegelo tsa ntshokuno** – peo, monontsha, furu, dibolayasenyi, melemo, thobo le thekiso.
- **Ditshenyegelo tse di sa tthamalalang** – dituediso tsa banka, ditshenyegelo tsa mo ofising, ditshenyegelo tsa palotlotlo le sepalamo.
- **Ditshenyegelo tse di tsepameng** – dilaeense tsa dikoloi, dituelo tsa badiri ba leruri, ditshenyegelo tsa kwelotlase le inšorense.
- **Ditshenyegelo tsa lobaka losele** – merokotso mo dikadimong, meputso ya motsamaisi le rente ya khiri ya lefatshe.

Ditshenyegelo gotlhe jaanong e nna palogotlhe ya ditshenyegelo tse.

Poelo/Tatlhegelo

Poelo e lekana le gore lotseno lo feta palogotlhe ya ditshenyegelo.

LOTSENO - DITSHENYEGELO = POELO/TATLHEGELO (L - D = P/T)

Kgotsa mo mabakeng a temothuo:

LOTSENO (BOLENG JWA PALOGOTLHE YA NTSHOKUNO) - DITSHENYEGELO TSA NTSHOKUNO = PALOGOTLHE YA MADI A A FETILENG - DITSHENYEGELO TSA TLHAMALALO & DITSHENYEGELO TSE DI TSEPAMENG = LOTSENO LWA POLASE LO LO SEATLENG - DITSHENYEGELO TSA LOBAKA LOSELE = POELO YA POLASE

Banewatthotlwa le kgwetlho

Mo tiregong ya ntshokuno ya poraemari bantshakuno ke banewatthotlwa mo mabakeng ka bobedi a lotseno (tlotlwa) le ditshenyegelo. Lotseno le ditshenyegelo tsoopedi di oketsega le nako, fela le gale mo dikemong tse di farologaneng. Go boammaaruri jaaka J. Willemse a bega mo Landbouweekblad ya 26 Mopitlwe 2010, gore mo 2009, fa go lejwa palogotlhe ya madirelo a temothuo, lotseno lo oketsegile ka 2,6% mo ngwageng oo, fa ditshenyegelo tsona di oketsegile ka 8%. Diphesentheiji tse di farologana go ya ka ngwaga le ngwaga fela di tihola se se bidiwang tamoso ya tlotlhwatshenyegelo (*cost-price squeeze*). Fa e lejwa mo dingwageng tamoso ya tlotlhwatshenyegelo e ka tshwantshiwa jaaka go supiwa mo **Setshwantsho 1** (*Motswedi wa lenaneo: Willemse J. 2010 Resesie sweeps slag knyp Landbou, Landbouweekblad: 26 Mopitlwe 2010*).

Fa mkgwa o dilo di dirwang ka ona mo polaseng o ka se fetoge mo dingwageng, phatlha e e fa gare ga lotseno le ditshenyegelo e tlaa tswalega mme jaanong go nne bokete le go feta go dira poelo. Go ya ka molebo wa sematlole, go tlaa tlokega ka jalo gore tsamaiso ya kgwebo ya temothuo e tshwanetse ya tswelala go tokafala go kgona go tshegetsa katlego ya sematlole.

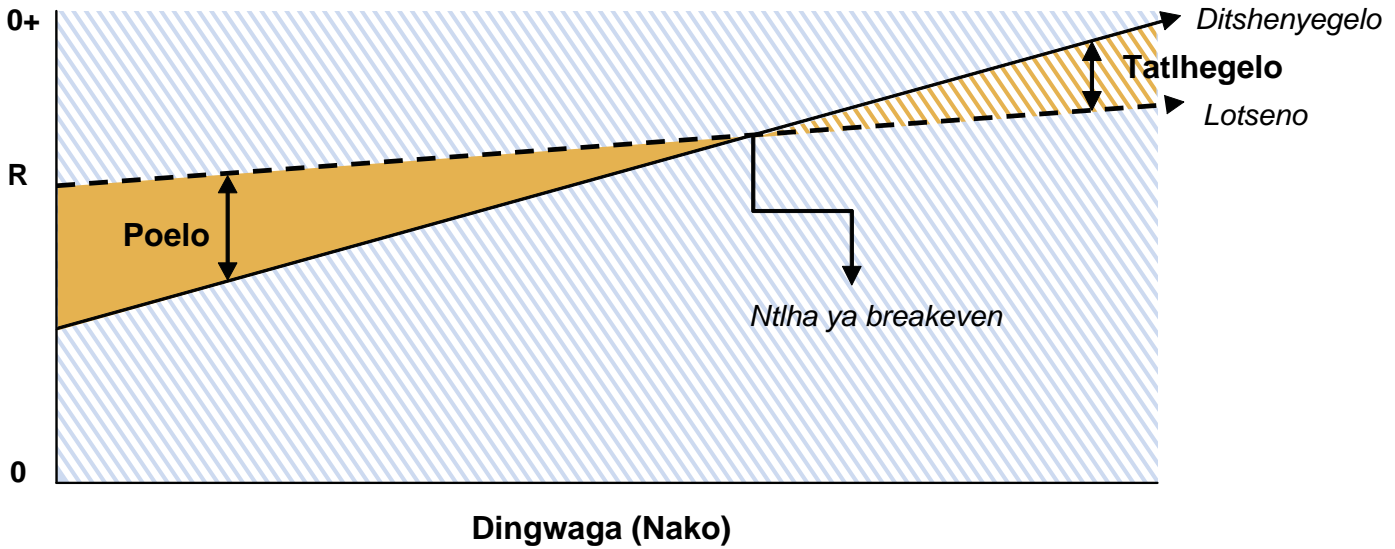
Se se ka dirwa ka kelotlhoko e e masisi le e e tsweleng go tokafatsa tsamaiso ya dikgalo tsothe bongwe ka bongwe tsa tsamaiso ya kgwebo ya temothuo. Maikaelelo e tshwanetse go nna go tshegetsa lotseno le le kwa godimo ga ditshenyegelo mo nakong yotlhe, jaaka go supiwa mo **setshwantshi 2**.

Ga se tiro e e bonolo mo motsamaising wa polase fa o tsaya tsia ditlha tse di seng mo taolong ya gagwe, tse di tlotlheletsang kgwebo ya gagwe. Ka jalo se ke kgwetlho e e boitshegang mo go mong/motsamaisi wa kgwebo ya temothuo. Mo tiragatsong motho o tshwanetse ka gale go tsaya tsia tshwaetso ya matlole mabapi le lotseno le ditshenyegelo mo go sengwe le sengwe se se dirilweng kgotsa se sa dirwang go ya ka mabaka a kgwebo ya rona.

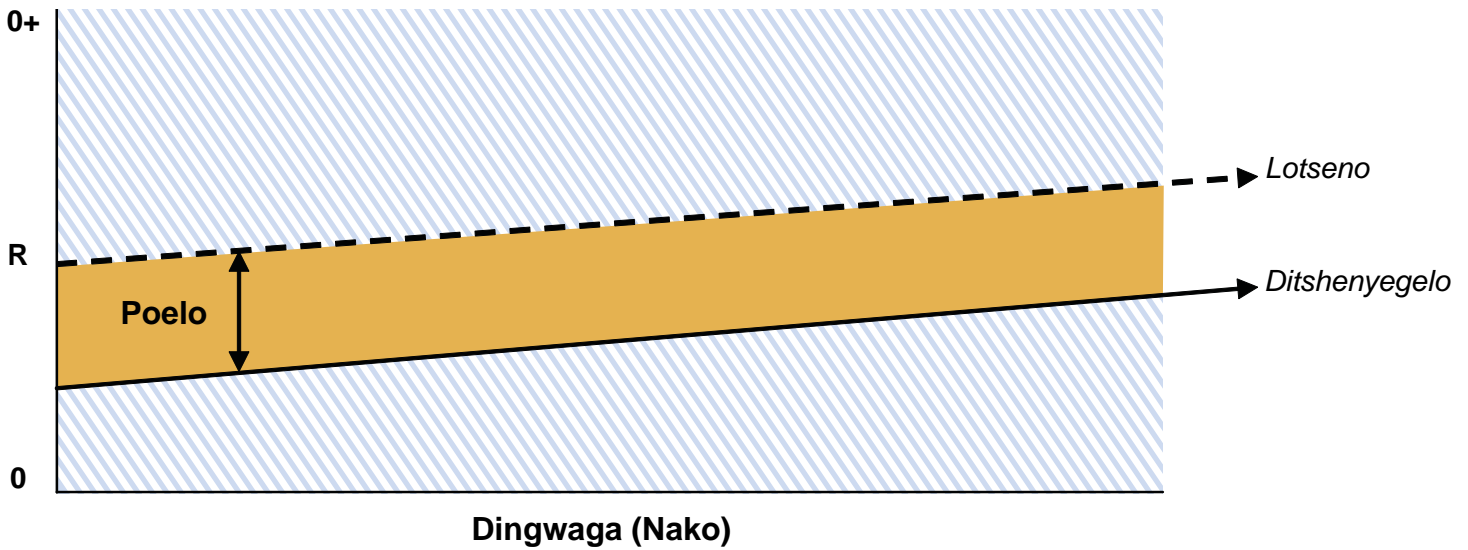

Dikgwetlho tsa matlole tsa tsamaiso ya polase

Setshwantsho 1: Poelo, Tatlhegelo le ntlha ya "breakdown"

Setshwantsho 2: Kgwetlho

Bokhutlo

Kwa bokhutlong gore kgwebo ya temothuo e dire poelo e tshwanetse sa ntlha e tlamele ka dikuno tse badirisi ba di tlhokang. Morago ga moo, go tshegetsa dipoelo tse di itshegeleditseng, tsamaiso ya kgwebo ya temothuo e tlhoka go tswela e tokafala mo tsamaong ya nako.

TSHEDIMOSETSO E RULAGANTSWE GO TSWA KAEDING YATSAMAISO YA POLASE KA POELO KA MARIUS GREYLING

Kgannyana e e kgethegileng e, e kgontsitswe ke tshwaelo ya ba dithoro tsa mariga (Winter Cereals Trust).

Basupiwa ba Montshakunothoro yo o Tlhabologang wa **Ngwaga wa 2011**

GO BATLA GO SA KGONEGE GO AKANYA GORE RE FITLHILE MO NAKONG ELE GAPE YA NGWAGA. MONONGWAGA RE SWEDITSE GO ETELA BANTSHAKUNO GO SALE GALE MONONGWAGA E LE GORE RE TLE RE BONE DIJALO FA DI SA NTSE DI LE DITALA.

Re tsamaile go tloga ka 11 go ya 14 Moranang mme ditokololo tsa phanele e ne e le Karabo Peele (*Maize Trust*) Gerhard Mamabolo (AGRISETA), Jenny Matthews (setlhopatiro) Dirk van Rensburg (setlhopatiro), Willie Kotzè le Jane McPherson (batlhankedi mo lenaneong).

Re ne re itumetse thata fa Volkswagen ya Klerksdorp e ne e re bolelela sepalamo go se dirisa mo loetong lwa rona ka jalo re kgonne go tsamaya rotlhe mmogo. Basupiwa ba Montshakunothoro yo o Tlhabologang wa 2011 ke ba ba latelang;

Koos Mthimkhulu

Koos o belegwe kwa Paul Roux mo polaseng ya ga Julius Bobbert. O tsene sekolo mo sekolong sa polase sa selegae go fitlha ka Seema 1. Go

tloga bonyaneng o ne a tshameka le barwa ba montshakuno go fitlhelela a simolola go dira ditiro dingwe mo polaseng. O simolotse kwa tering a gama dikgomo, a dira ka dikgomo tsa nama le loruo lo longwe, morago a gola go kgweetsa diterekere le go dirisa didiriso tse di farologaneng, kwa a dirileng dingwaga tse tlhano teng. Koos o ne a nna mokgweetsi wa toroko mo polaseng le go simolola go weletela mo bodirelong jwa polase, a baakanya le go aga didiriso. Fa a le dingwaga tse 26 o ne a fudugela kwa polaseng ya Mieliebutt ya ga Frikkie du Preez koo a ithutileng go le gontsi ka ga didiriso, go weletela le go jala dijalo.

Frikkie o ntse le seabe se segolo mo tlhabolong ya ga Koos go tswa kwa go nneng modirapolaseng go ya kwa go nneng montshakuno wa bogwebi. O fitheletse maitemogelo a le mantsi thata fa a direla Frikkie. Gape Frikkie o mo rekiseditse didiriso di le mmalwa tse Koos a neng a kgona go di duelela fa madi a le teng. Ka go dirisa didiriso tse Koos a di rekileng mo go Frikkie, o ne a nna rakonteraka le go direla bantshakuno ba ba tlhabologang ba bangwe mo kgaolong ya Senekal. Tiro ya konteraka e ne ya dira lotseno lo a lo dirisitseng go duelela gotlhe didiriso tsele.

Koos o ne a bona diterekere tsa John Deere 3140 le Massey Ferguson 265 le didiriso dingwe go dira tiro ya bokonteraka. O ne a beeletsa mangwe a madi a o a boneng go tswa mo kgwebong ya bokonteraka mo dikgomong. Morago o ne a hira diheketara di le 55 tsa lefatshe la temo koo a neng a jwala mmidi le go roba palogare ya ditono tse 3 ka heketara mo ngwageng ya nthla. O ne a abelwa polase ya Astoria ke Lefapha la

Ditokololo tsa phanele e ne e le Karabo Peele, Jane McPherson, Gerhard Mamabolo, Jenny Matthews, Dirk van Rensburg le Willie Kotzè.

Basupiwa ba Montshakunothoro yo o Tlhabologang wa Ngwaga wa 2011

Koos le Lydia Mthimkhulu mo phaposiboapelong ya bona.

Thando Lolwane o ipaakanyetsa go bereka mo masimong a gagwe.

Malefane Makubo o tlhalosa Lorato lwa gagwe mo temothuong.

Merero ya Mafatshe ka 2007 koo a dirang teng gajaana jaaka molebeledi wa montshakuno. Koos ke montshakuno yo o kgonang tota mme a re o itumelela thata kemonokeng e a e boneng go tswa Grain SA le Lefapha la Merero ya Mafatshe le se ba se mo diretseng, fela o lemoga gore ntshokuno ya "cash crops" mo mmung o o bothofo ga e ka ke ya itshegetsela fa go iwa pele. Dikonteraka di ntšhwafadiwa ngwaga le ngwaga mme konteraka ya gajaana e a e saenneng le Lefapha la Merero ya Mafatshe e simologa ka 10 Ngwanaitseele 2008 go ya Ngwanaitseele 2009, ka tšhono ya go ntšhwafatsa ke Lefapha ngwaga le ngwaga fa polase e dirisiwa sentle le go tlhokomelwa. Mo malobeng bantshakuno ba ne ba kgona go ka reka lefatshe, fela pholisi e fetogile mme ga go a tlhapa gore a Koos o tlaa tswa a kgona go reka lefatshe. Go fitlha gajaana ba Merero ya Mafatshe ba itumetse thata ka tiragatso e ba e boneng mme ba supile fa koneteraka ya bolebedi e tlaa ntšhwafadiwa.

Ka Koos a tshwenyegile ka poelo mo ntshokunong ya dithoro mo mebung ya kgono e e kwa tlase mo sedikeng sa Senekal, o batla go oketsa kgwebo ya bokonteraka. Gape o batla ya kgono e e kwa godimo e a ka e dirang ntshokuno ya mmidi le sonobolomo. O batla gape go oketsa palo ya dikgomo tsa nama mo polaseng. Dingwe tsa ditshwenyegokgolo tsa gagwe di akaretsa boatlha jwa se se diragalang mo Lefapheng la Temothuo mabapi le go abela bantshakuno didiriso. Koos o eletsela go godisetsa kabometsi ya gagwe kwa dikampeng tsothe tsa polase, a reke dikgomo tse dingwe le go tlhoma mafulo a a jetsweng a leruri mo mebung e e lepadadia.

Koos ke sekao se se siameng thata sa mongwe yo o simolotseng a se na sepe le go dira ka natla go fithelela kwa godimo kwa a leng teng gompiano. Go jesa monate tota go mo etela kwa polaseng ya gagwe gonne sengwe le sengwe se tlametswe sentle le go tsholwa ka manontlhotlho mo segotlong. Didiriso tsa gagwe tsothe di tlhokometswe thata le go bolokwa mo setorong. O nyetse Lydia, mme ba tshagofaditswe ka bana ba le bararo, barwadi ba babedi ba ba setseng ba nyetswe ka bobedi jwa bona le morwa Clifford. Mongwe wa bomorwadie. Petunia, ke sealogane sa tsa temothuo yo o dirang jaaka molemisi kwa kgaolong ya Ficksburg. Clifford o dirile khoso ya dingwagapedi mo tsamaisong ya thekiso le temothuo, a dira mo sepodising ngwaga tse pedi mme gajaana o nna mo polaseng leruri, mme o dira temothuo le rraagwe. O nonofile

thata ka fa semekhenekeng, se se bonalang sentle ka maemo a a kgatlhisang thata a didiriso tsa gagwe. Koos le lelapa la gagwe ba nna mo polaseng mme ke sekao se se siameng sa mofuta wa ntšhwafatso e e tlhokegang mo lephateng le.

Thando Love Lolwane

Thando o belegetswe kwa Gelukspan (Bapong) ka 1957. Ke mosimane wa borobongwe wa bana ba le lesome le bobedi ba ga Stention le Francinah Lolwane. O simolotse sekolo kwa Sekolopotlaneng sa Motswenyane go tloga 1966 mme a se tlogela ka 1971 morago ga Seema sa 6 (Kereite 7).

O simolotse go dira kwa Stillfontein Panelbeaters ka 1997 jaaka modiri fela mme a tlogela go ya go dira kwa Marico Foodstar jaaka motsamaisi wa motšhine dikgwedi di se kae. O ne gape a ya go dira kwa Stillfontein Goldmine a le mokgweetsi wa terena ya ka fa tlase ga lefatshe.

O nyetse Atholia Lolwane mme ba segofaditswe ka bana ba le bathano, basetsana ba banedi le basimane ba bararo. Leitibolo la gagwe Jacob (32) gajaana o dira mo Lefapheng la Pholo kwa Schweizer Reneke, Progress (30) o dira kwa Lefapheng la Tlhabololo ya Loago; Gladwin (28) o ne a direla Lefapha la Phemelo mme gajaana o dira le rraagwe mo polaseng. Primrose (24) o dira dithuto tsa temothuo kwa kholetšheng ya Taletso FET fa e le Nomvuyo (16) ene o dira Kereite ya 10 kwa Sekolosegolong sa Bethel. Gladwin o na le kgatlhego e ntsi thata mo temothuong e bile o thusa rraagwe mo polaseng.

Thando o simolotse temothuo ka 1982 ka go thusa rraagwe. Ka 1983 o ne a kgona go bona kadimo ya madi mo Agribank (Bophuthatswana) mme a simolola go lema ka diheketara tse 75 tsa gagwe ka terekere e le nngwe. Ka 1989 o ne a setse a rekile terekere e nngwe ya Ford 6010. O rekile polase ya diheketara di le 400 mo Klippan le go hira polase e nngwe ya diheketara tse 249 kwa Lareystryd e bile o hirile gape lefatshe la morafe mo Gelukspan. Ka 2008, Thando o ne a fenyha go nna New Harvest Farmer wa Ngwaga wa Toyota. Go ya ka Thando temothuo ke botshelo!

John Dipane mo masimong a gagwe.

Boy Mokoena o bontsha phanele sonobolomo ya gagwe.

David Motswene mo masimong a gagwe.

Malefane Makubo

Malefane o belegetswe mo Petrus Steyn ka 25 Lwetse 1949. O goletse mo polaseng ya ga rre CA Claasen mo kgaolong ya Petrus Steyn. O simolotse sekolo le go wetsa Kereite 4 mo Sekolopotlaneng sa Danielsrus gaufi le Petrus Steyn. Malefane o ne a rata polase mme o simolotse go dira mo polaseng a le dingwaga di le 12. O ne a setse a thapilwe leruri mo polaseng fa a le dingwaga di le 15. Malefane a re ka nako eo o ne a amogela disente tse 50 ka kgwedi mme o ne a kgona go amogela moputso o o tletseng (R2 ka kgwedi) fa a kgona go rwala kgetsi ya 200lb ya mmidi mo tlhogong.

Malefane o ne a tlogela mo polaseng eo le go direla VKB - a re o ne a amogela mo go itumedisang mme se sa mo kgontsha go nyala mosadi wa gagwe (e ne e le R10 ka kgwedi). Morago ga dingwaga montshakuno wa mogwebi o ne a mo kopa go boela kwa polaseng. A re ba ne ba tshela sentle e bile o ne a newa tebogo (*bonus*) ya dikgetsi tse 20 tsa mmidi morago ga thobo se e ne e le madi a a itumedisang tota!

Malefane o ne a batla go dira kwa ditoropokgolong mo madirelong a go aga mme a hudugela kwa Qwa-Qwa gore "pasa" ya gagwe e tle e mo kgontshe go tswa ka kgaolo. Ka 1990 Malefane o ne a swetsa go tlogela botshelo jwa ditoropo le go boela gae kwa Qwa-Qwa mme a reka polase. Kwa tshimologong o ne a e hirile (R3 500 dikgwedi dingwe le dingwe tse thataro), mme o ne kwa morago a kgona go reka polase e ka thuso ya kadimo go tswa Landbank eo a setseng a e duetse yotlhe ka botlalo. O ne a reka polase ya diheketara tse 560 eo diheketara tse 200 tsa yona e leng lefatshe la temo.

Malefane a re o itiretse maikemisetso a gore a duele dikadimo tsa gagwe fa a bona lotseno go tswa mo polaseng – ditlhoko tsa gagwe di ne di tla morago ga dituelelo di fitheletswe. O setse a duetse dikadimo tsoitlhe tsa gagwe mme jaanong o dira temothuo ka Korong, mmidi, do-soyabini, dinawa, dikgomo tsa nama e bile o na le teri e nnye. Malefane o dumela mo isagweng mme o itumelela temothuo.

John Dipali

John o belegetswe mo polaseng ya Vaalbank mo sedikeng sa Senekal. O tsene sekolo go fitlha kwa Kereiting ya 6 mo sekolong sa Dipolase sa Vaalbank. Morago ga go nna mo polaseng dingwaga di le nne, o ne a ya go direla Lefapha la Ditsela ka 1970 a le mokgweetsi wa segopatsela. O diretse Lefapha la Ditsela le Ditiro tsa Setšhaba dingwana di le 23. John o nyetse Jeanette (yo o rutileng dingwaga tse 30 mo Sekolopotlaneng sa Senekal, e bile bana ba bona ba setse ba nyetse/nyetswe).

John le ditsala di le nne ba ne ba reka polase ya Rooikoppies mme ka 2005 ba e rekisetsa rre Mohapi. John o ne jaanong a reka polase ya Concordia ka thuso ya Lefapha la Merero ya Mafatshe ka 2005. O setse a na le "title deed" ya polase e. Go fitlha gajaana o itumelela thuso e a e boneng go tswa go Lefapha la Temothuo la Merero ya Mafatshe le Grain SA. Ke montshakuno yo o kelotlhoko. Polase ya gagwe ke palogotlhe ya diheketara di le 277 mme o hirile gape diheketara tse 114 tsa tlaleletso tsa lefatshe la temo.

Dingwe tsa dikgwetho tse di mo jesetsang kgobedung ke ditshe-nyegelo tsa ditsengwateng tse di kwa godimo le ditlhotlwa tse di kwa tlase tsa dithoro. Mekgwatiriso ya temothuo ya gagwe e siame e bile o dira ka didiriso tse di siameng mo polaseng. Ka gone John a sa tlhola le mošwa, o rulaganya le go gokaganya dilo tsa gagwe sentle gore a tle a kgone go dira dilo tsoitlhe sentle ka nako e e siameng.

Boy Mokoena

Boy o belegetswe mo Middleburg ka 1948 mo polaseng e batsadi ba

**Kgatiso e e etlediwa
ka thuso ya Maize Trust.**

GRAIN SA

PO Box 88, Bothaville, 9660
▶ (056) 515-2145 ◀
www.grainsa.co.za

MANEJARA WA LENANEO

Jane McPherson
▶ 082 854 7171 ◀

MOITSEANAPE: KATISO LE TLHABOLOLO

Willie Kotzé
▶ 082 535 5250 ◀

MOITSEANAPE: FIELD SERVICES

Danie van den Berg
▶ 071 675 5497 ◀

PHATLALATŠO: PULA-IMVULA

Debbie Boshoff
▶ (056) 515-0947 ◀

BAGOKAGANYI BA DIPOROFENSE

Daan Bosman

Mpumalanga (Bronkhorstspuit)
▶ 082 579 1124 ◀

Johan Kriel

Free State (Ladybrand)
▶ 079 497 4294 ◀

Tonie Loots

North West (Zeerust)
▶ 083 702 1265 ◀

Jerry Mthomboti

Mpumalanga (Nelspruit)
▶ 084 604 0549 ◀

Lawrence Luthango

Eastern Cape (Mthatha)
▶ 083 389 7308 ◀

Jurie Mentz

KwaZulu-Natal and Mpumalanga
▶ 082 354 5749 ◀

Ian Househam

Eastern Cape (Kokstad)
▶ 078 791 1004 ◀

KOLOGANYO LE KGATISO

Infoworks

▶ (018) 468-2716 ◀
www.infoworks.biz

**PULA IMVULA E FITHELWA KA DIPUO
TSE DI LATELANG:**

Setswana,

Seesemane, Seaforikanse, Sesotho,
Sesotho sa Leboa, Sezulu le Sethosa.

**Maitlhomona rona ke go ntsha kgatiso e e
gaisang ka fa go kgonegang. Ditswaelo
dingwe le dingwe ka diteng tsa borulaganyi
kgotsa neelo ya teng, di ka lebsiwa go
Jane McPherson.**

Basupiwa ba Montshakunothoro yo o Tlhabologang wa Ngwaga wa 2011

bagwe ba neng ba dira mo go yona. O nyetse mme o na le bana ba le bane. Ga a ise a ke a tsene sekolo mme mo bosimaneng jwa gagwe o ne a nna le Lorato lwa go disa. Mo malatsing ao go tsena sekolo go ne go sa patelediwe, ja hee, lorato lwa gagwe lwa tlhago lwa gola.

O simolotse go dira ka go dira mo dipolaseng tsa bantshakuno ba bagwebi mme a tlhatloga jalo mo tirong go tswa go modiri fela go nna mokgweetsi wa terekere le go felelets a le foromane. Jaaka modisa wa maloba, o na le lorato lo lo tseneletseng mo thuong ya dikgomo. Gajaana o na le motlhape wa dikgomo tsa bogwebi di le 200 mo polaseng ya gagwe.

Dingwaga di ka nna lesomethano tse di fetileng Boy o ne a na le dikgomo di ka nna makgolorobedi tsa mohuta wa nama, mme nngwe ya diphoso tse di boitshegang tse a kileng a di dira e ntse go rekisa dikgomo tsa gagwe go tlamela didiriso tsa temo le go jala dijalo tsa akeronomi. Boy o ne gape a na le senthaphaefote e e nosetsang diheketara di ka nna 40 mo polaseng ya gagwe, e e neng ya tlhonga dingwaga tse tlhano tse di fetileng, ka bomadimabe dikhebole tsa senthaphaefote le seteishene se se pompang sa teng di utswilwe.

Le fa a ne a sa rutega, Boy ga a ka a lomeletsa bana ba gagwe ka go sa ba tsenyeng sekolo. Bana ba gagwe ba bararo ba tlogile mo dikgaolong tsa magae mme ba tswetse sentle thata kwa dikgaolong tsa setoropo. Morwadie o mo thusa ka tsamaiso le merero mengwe ya matlole mo polaseng.

Ka bomadimabe Boy ga a kgatlhiwe ke sepe fela ka setlha se se tlang. E tlaa bo e le tatlhegelo e e boitshegang go ka latlhegelwa ke montshakuno yo o gaisang yo o itirelang dilo tsotlhe ka boena.

David Motsweni

David o belegetswe mo Middleburg ka 1949 mo polaseng ya Patatfontein. O ne a tlhola a thusa rraagwe le raagwemogolo mo polaseng mme lorato lwa temothuo lwa tsalega mo bonyaneng jwa gagwe. Ba ne ba tlwaetse go lema ka mok gwa wa bogologolo wa "derde deel" foo ba neng ba lema masimo ka dipholo, le go tlamela ka ditsenngwateng mme e re fa nako ya thobo e tla ba bo ba amogela fela nngwetharong ya dijalo.

Tlamelo ka matlole ya ga David e tswa mo go ena gonne a na le dikgwebo tse dingwe jaaka boru-akolobe jwa Naga jo e leng kgwebo ya temothuo e e tswelletseng le go tlamelega sentle. O dumela mo go tsholeng kgwebo nngwe le nngwe ya temothuo e ikemetse ka boyona mme fa e sa atlege o a e tswala. O reka peo ya gagwe ko Monsanto mme ga a dirise dipeo dipe tsa GM. Dikhemikale o dire ka mo Quemico, fa monontsha o tswa kwa Sasol Nitro. O siame thata ka batlamedi ba ditsenngwateng ba gagwe ka gonne fa e re diotara di sena go goriswa ba ba ba nyelela.

David ga a rata go tshwaela ka seabe sa Puso mo Temothuong le mo tlhabololong ya bantshakuno. O dumela gore katlego ya gagwe e mo diatleng tsa gagwe le mo matloleng a gagwe, e bile karolo ya katlego ya gagwe le gore ga a dumele mo go tlhabanyetseng – go tsela e le nngwe fela mm eke tsela e e nepagetseng.

Matshosetsi a magolo tswelolepeleng ya gagwe ke matlhotlhapelo a tlhago jaaka komelelo, sefako kgatosa masetlapelo a tlhago afe kampo afe. Matshosetsi a mangwe ke go tlhatloga le go wa ga mebaraka koo ditsenngwateng di sa tshwanelaneng le dipoelo le go tlhoka taolo mo ditlhotlhong ka ntsha ya ntshokuno e e feteletseng.

David o rata go atologa le go jala diheketara tse dintsi fela ga a na kgono ya tirisometshine go dira jalo. Phaoolo mo dingwageng tse di tlang e tla nna mo go sekasekeng mebaraka ka nepo le go jala dijalo tse di nepagetseng jaaka di tlhokiwa ke ditlhoko tsa ikonometri go falola.

Kgaisano e e gagametse tota fela re itumetse go bega gore bafitlhelelamakgaolagang ba bararo ke Thando Lolwane, Malefane Makubo le Koos Mthimkhulu. Re ba eleletsa katlego yotlhe.

JANE MCPHERSON, MOTSAMAI SALENANEO WA LENANEOTLHABOLOLO LA BANTSHAKUNO LA GRAIN SA

